

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо підготовки та проведення штабних тренувань
з органами управління цивільного захисту

I. Загальні положення

1.1. Штабні тренування (далі – ШТ) є формою практичної підготовки посадових осіб органів управління цивільного захисту, керівників підрозділів (служб, формувань) сил цивільного захисту, а також іншого керівного складу і фахівців органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту відповідно до компетенції.

Перелік органів управління цивільного захисту наведений в Положенні про єдину державну систему цивільного захисту, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 09 січня 2014 р. № 11.

1.2. Методичні рекомендації мають консультативний, рекомендаційний характер та розроблені для використання у роботі органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та їх структурних підрозділів, які планують, організують і проводять ШТ.

Методичні рекомендації мають за мету підвищення оперативної готовності до реагування та вдосконалення механізмів ефективного управління діями у надзвичайних ситуаціях (далі — НС) шляхом здійснення заходів з підготовки до дій за призначенням органів управління цивільного захисту.

1.3. ШТ організуються згідно з Порядком підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 443, та проводяться відповідно до плану основних заходів цивільного захисту України на відповідний рік, річних планів основних заходів цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту (далі — ЄДСЦЗ) та їх ланок і субланок.

1.4. Основними завданнями з підготовки та проведення ШТ вважаються:
поглиблення теоретичних знань та вироблення практичних навичок посадовими особами органів управління, керівниками підрозділів (служб, формувань) сил цивільного захисту, керівним складом і фахівцями із

забезпечення цивільного захисту у відповідній сфері суспільного життя або на відповідній території;

забезпечення злагодженості дій органів управління цивільного захисту та підвищення спроможності їх структурних підрозділів до виконання завдань відповідно до функціонального спрямування;

відпрацювання оперативності у роботі та взаємодії між посадовими особами одного органу управління або посадовими особами кількох і більше органів управління та керівниками підрозділів (служб, формувань) під час організації, здійснення та всебічного забезпечення заходів із захисту населення і територій у разі загрози виникнення або виникнення НС, реагування на них та ліквідації їх наслідків у мирний час і в особливий період;

навчання посадових осіб органів управління цивільного захисту, керівників підрозділів (служб, формувань) сил цивільного захисту, керівного складу і фахівців порядку підготовки і методики проведення заходів з підготовки органів управління та сил цивільного захисту до дій за призначенням;

аналіз змісту та у разі необхідності коригування розроблених документів із планування діяльності функціональних і територіальних підсистем ЄДСЦЗ, їх ланок, субланок та інших форм об'єднань суб'єктів забезпечення цивільного захисту.

1.5. Залежно від основних завдань тренування можуть проводитися:

у режимі самостійного вирішення завдань, без керування з боку верхнього рівня. У ході тренування учасники отримують можливість засвоїти у процесі багаторазового повторення певних дій порядок виконання завдань цивільного захисту, ознайомитися з чинними планами, положеннями, інструкціями, за необхідності обговорити, уточнити їх або виявити та вирішити проблемні питання шляхом внесення змін і доповнень або розробки нових документів;

у режимі оперативного вирішення завдань за загальним планом в масштабі реального часу. У ході тренування виконується сукупність заходів, спрямованих на реалізацію документів з планування діяльності ЄДСЦЗ, з повною або частковою імітацією подій, обміном в спільному електронному середовищі завданнями та їх розв'язком, під час яких підсилюється спроможність органів управління та сил цивільного захисту до реагування на умовну НС та уточнюються їх ролі та сфери відповідальності;

у комбінованому режимі – поєднання режимів самостійного та оперативного вирішення завдань, у тому числі з використанням онлайн платформ для проведення заходів тренування.

1.6. ШТ класифікуються:

за рівнем проведення – загальнодержавні, регіональні та місцеві;

за кількістю залучених органів управління – роздільні (залучаються посадові особи одного органу управління територіальної (функціональної) підсистеми ЄДСЦЗ або її ланки чи субланки) та спільні (залучаються посадові

особи кількох органів управління територіальної (функціональної) підсистеми ЄДСЦЗ або посадові особи одного органу управління територіальної підсистеми ЄДСЦЗ разом з органами управління однієї та більше ланок (субланок) такої територіальної підсистеми).

1.7. ШТ можуть проводитися в приміщеннях центрів управління в надзвичайних ситуаціях, стаціонарних і пересувних (рухомих) пунктах управління, а також у службових приміщеннях за місцем знаходження органів управління та в навчальних класах, із засобами зв'язку та без них.

1.8. Періодичність, строки проведення ШТ:

періодичність проведення ШТ визначається згідно з Порядком підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 443;

строки проведення ШТ встановлюються планом основних заходів цивільного захисту України на відповідний рік, річними планами основних заходів цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем ЄДСЦЗ, їх ланок і субланок та інших форм об'єднань суб'єктів забезпечення цивільного захисту.

1.9. Безпосередніми учасниками загальнодержавного ШТ є: керівник тренування, штаб керівництва тренування, спостерігачі, апарат ДСНС (за рішенням Голови ДСНС), органи управління цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем ЄДСЦЗ та відповідні оперативно-чергові служби забезпечення управління.

До участі у загальнодержавному ШТ рекомендується залучати (за згодою) членів Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій (далі — ТЕБ та НС), для відпрацювання спеціальних питань — оперативні групи від відповідних органів державної влади.

За кількістю залучених органів управління загальнодержавні ШТ проводяться тільки як спільні.

1.10. ШТ з органами управління функціональних і територіальних підсистем ЄДСЦЗ та їх ланок і субланок проводяться як спільні, так і роздільні.

Безпосередніми учасниками спільного ШТ з органами управління функціональної підсистеми ЄДСЦЗ є: керівник тренування, штаб керівництва тренування, спостерігачі, структурні підрозділи центрального органу виконавчої влади, що створив функціональну підсистему ЄДСЦЗ, та органи управління сил цивільного захисту функціональної підсистеми (за рішенням керівника тренування, але не менш як 50 відсотків загальної кількості сил цивільного захисту функціональної підсистеми), орган управління галузевої спеціалізованої служби цивільного захисту, її об'єктові підрозділи та

оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби забезпечення управління у системі відповідного центрального органу виконавчої влади.

1.11. Безпосередніми учасниками спільного ШТ з органами управління територіальної підсистеми ЄДСЦЗ є керівник тренування, штаб керівництва тренування, спостерігачі, структурні підрозділи органів управління цивільного захисту територіальної підсистеми ЄДСЦЗ та її ланок і субланок, органи управління сил цивільного захисту територіальної підсистеми, регіональна комісія з питань ТЕБ та НС (за рішенням керівника тренування, але не менш як 50 відсотків загальної кількості), відповідні оперативно-чергові служби забезпечення управління.

Для вирішення завдань евакуації до участі у ШТ з органами управління територіальної підсистеми ЄДСЦЗ рекомендується залучати відповідну комісію (оперативну групу) з питань евакуації.

1.12. Безпосередніми учасниками спільного ШТ з органами управління ланки територіальної підсистеми ЄДСЦЗ є: керівник тренування, штаб керівництва тренування, спостерігачі, структурні підрозділи органу управління ланки територіальної підсистеми ЄДСЦЗ та інших форм об'єднань суб'єктів забезпечення цивільного захисту, розміщених в межах відповідної території, органи управління сил цивільного захисту ланки територіальної підсистеми, місцева комісія з питань ТЕБ та НС, відповідні оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби забезпечення управління.

Для вирішення завдань евакуації рекомендується залучати відповідні комісії (оперативні групи) з питань евакуації, інші органи з евакуації та транспортні організації.

1.13. Безпосередніми учасниками спільного ШТ з органами управління субланки територіальної підсистеми ЄДСЦЗ є: керівник тренування, штаб керівництва тренування, спостерігачі, структурні підрозділи органу управління субланки територіальної підсистеми ЄДСЦЗ та інших форм об'єднань суб'єктів забезпечення цивільного захисту, розміщених в межах відповідної території, органи управління сил цивільного захисту субланки територіальної підсистеми, місцева комісія з питань ТЕБ та НС, відповідні оперативно-чергові (чергові, диспетчерські) служби забезпечення управління.

Для вирішення завдань евакуації рекомендується залучати відповідні органи з евакуації та транспортні організації.

1.14. Разом з органами управління цивільного захисту, які беруть участь у проведенні спільних ШТ, за згодою може залучатися інший керівний склад і фахівці відповідних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів цивільного захисту.

Для відпрацювання питань взаємодії між органами управління та силами функціональних і територіальних підсистем та їх ланок і субланок можуть залучатися (за згодою) оперативні групи галузевих (відомчих) органів управління.

1.15. Роздільні ШТ проводяться з метою усунення виявлених при перевірці або попередніх командно-штабних навчаннях недоліків, освоєння працівниками функціональних обов'язків за займаною посадою або суміжних функціональних обов'язків, а також забезпечення злагодженості дій окремих підрозділів і органу управління цивільного захисту в цілому.

Безпосередніми учасниками роздільного ШТ з органом управління є: керівник тренування та працівники структурних підрозділів відповідного органу управління цивільного захисту.

1.16. Методичне керівництво підготовкою органів управління шляхом проведення ШТ з керівним складом і фахівцями органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з цивільного захисту, ведення обліку проведених заходів на державному рівні здійснює ДСНС, а на регіональному рівні — територіальні органи ДСНС.

Основу методичного керівництва становлять вказівки, завдання та методичні рекомендації щодо створення або впорядкування системи організації роботи з підготовки та проведення ШТ, участь у розробці найбільш важливих документів тренування, збирання статистичних і оперативних даних та іншої інформації, заслуховування звітів, організація зборів, занять, семінарів тощо із зазначеного питання.

Методична допомога органам управління цивільного захисту з підготовки і проведення ШТ надається навчально-методичними центрами сфери цивільного захисту.

II. Організація керівництва ШТ

2.1. За підготовку та якісне проведення ШТ відповідає керівник тренування.

Керівник загальнодержавного ШТ призначається Кабінетом Міністрів України.

Керівником спільного ШТ з органами управління функціональної підсистеми ЄДСЦЗ є керівник відповідної функціональної підсистеми ЄДСЦЗ.

Керівником спільного ШТ з органами управління територіальної підсистеми ЄДСЦЗ або її ланки чи субланки є керівник відповідної територіальної підсистеми ЄДСЦЗ або її ланки чи субланки.

Керівником роздільного ШТ за рішенням керівника відповідної функціональної або територіальної підсистеми ЄДСЦЗ або її ланки чи субланки

може призначатися керівник того органу управління, із складом якого проводиться тренування.

Під час підготовки ШТ керівнику рекомендовано: приймати рішення з основних питань підготовки та забезпечення проведення тренування; визначати вихідні дані тренування; брати участь у розробці найбільш важливих документів тренування.

Під час тренування керівнику рекомендовано: особисто вести засідання комісії з питань ТЕБ та НС (у разі утворення); через штаб керівництва тренування оцінювати методи роботи органів управління, що залучені до навчання; керувати нарощуванням обстановки; контролювати виконання поставлених завдань.

Після закінчення тренування рекомендовано на підставі особистих спостережень, доповідей штабу керівництва тренування, спостерігачів визначити загальну оцінку і провести розбір тренування.

2.2. Штаб керівництва тренування є основним органом, що забезпечує виконання усіх питань, пов'язаних з організацією, підготовкою та проведенням тренування.

2.2.1. Рішення про призначення штабу керівництва тренування (його кількісного та персонального складу) приймає:

Голова ДСНС — стосовно штабу керівництва загальнодержавного ШТ;

керівник центрального органу виконавчої влади, що створив функціональну підсистему, — стосовно штабу керівництва спільного ШТ з органами управління відповідної функціональної підсистеми ЄДСЦЗ;

керівник відповідного органу влади, що створив територіальну підсистему або її ланку чи субланку, — стосовно штабу керівництва спільного ШТ з органами управління відповідної територіальної підсистеми ЄДСЦЗ або її ланки, субланки.

Штаб керівництва розробляє необхідні документи з тренування, забезпечує підготовку керівного складу органів управління, місць проведення тренування, організовує зв'язок і управління, здійснює нарощування обстановки та розіграш дій тих, хто навчається, аналізує та оцінює їх рішення, здійснює контроль за виконанням ними поставлених завдань, готує матеріали до розбору та звіту про результати проведеного тренування, забезпечує документування під час тренування та збереження документів.

Для проведення роздільних ШТ штаб керівництва тренування не призначається. В цьому випадку керівник роздільного ШТ доручає підготовку плану проведення тренування конкретному посадовцю.

2.2.2. Кількісну більшість складу штабу керівництва тренування складають працівники ДСНС.

Керівництво роботою штабу здійснює начальник штабу керівництва тренування, який є заступником керівника тренування.

Начальнику штабу керівництва рекомендовано: організувати роботу штабу та підготовку основних документів з організації та проведення тренування і доповідати їх керівнику тренування; контролювати своєчасність виконання плану проведення тренування; здійснювати аналіз та оцінку прийнятих учасниками тренування рішень; організувати взаємодію з оперативними групами галузевих (відомчих) органів управління (у разі залучення), а також спостерігачами щодо підготовки матеріалів до розбору тренування та звіту про проведення тренування.

2.3. Спостерігачі здійснюють спостереження та аналіз проведених дій, фіксацію зауважень щодо роботи учасників тренування без втручання в оперативні дії персоналу органів управління цивільного захисту.

Спостерігачі призначаються:

Головою ДСНС для проведення загальнодержавного ШТ та спільного ШТ з органами управління функціональної або територіальної підсистеми ЄДСЦЗ з числа працівників апарату ДСНС;

керівником територіального органу ДСНС для проведення спільного ШТ з органами управління ланки територіальної підсистеми ЄДСЦЗ та з органами управління субланки територіальної підсистеми ЄДСЦЗ з числа працівників територіального органу ДСНС та його підпорядкованих підрозділів.

Для проведення роздільних ШТ спостерігачі не призначаються.

До початку тренування спостерігачам рекомендується ознайомитися з вихідними даними та розробленими документами з проведення ШТ, а також з планувальними документами органу управління, при якому вони будуть виконувати свої обов'язки.

У період проведення тренування спостерігачам рекомендується для підготовки матеріалів щодо розбору навчальних питань за планом проведення тренування здійснювати контроль за діями тих, хто навчається, об'єктивно оцінювати відпрацьовані ними документи, розрахунки з визначення радіаційної, хімічної, бактеріологічної, інженерної, пожежної та іншої обстановки, вивчати результати роботи керівного складу структурних підрозділів та здатність інших працівників органів управління цивільного захисту до дій за призначенням. У терміни, встановлені керівником тренування, надавати матеріали до розбору ШТ.

Спостерігач не має права здійснювати розіграш обстановки шляхом вручення ввідних.

Після закінчення тренування спостерігачам рекомендовано на підставі наданих матеріалів до розбору ШТ взяти участь у підбитті підсумків тренування та складанні звіту про проведення тренування.

III. Підготовка до проведення ШТ

3.1. Підготовчі заходи здійснюються керівником ШТ та штабом керівництва тренування (посадовою особою з підготовки плану проведення

тренування), а також керівним складом органів управління та сил цивільного захисту, участь яких передбачається у проведенні ШТ.

До заходів з підготовки ШТ рекомендується включати: визначення вихідних даних, розроблення документів з організації та проведення тренування, підготовку місць проведення ШТ та засобів управління і зв'язку.

3.2. Вихідні дані визначаються керівником ШТ та можуть містити: назву теми тренування, навчальну мету та навчальні питання тренування, місця проведення тренування та його тривалість, склад учасників тренування.

Тема тренування, якщо вона не визначена у плані основних заходів на рік та не встановлена органом управління цивільного захисту вищого рівня, визначається керівником ШТ, виходячи із навчальної мети тренування та основних завдань з підготовки та проведення ШТ, наведених у пункті 1.4. цих методичних рекомендацій.

Згідно з пунктами 1.7. — 1.15. методичних рекомендацій керівником ШТ визначаються місця проведення, тривалість та склад учасників тренування.

Для призначення спостерігачів з числа працівників апарату ДСНС (спільне ШТ з органами управління функціональної або територіальної підсистеми ЄДСЦЗ) або від територіального органу ДСНС (спільне ШТ з органом управління ланки, субланки територіальної підсистеми ЄДСЦЗ) керівник ШТ надсилає відповідний лист на адресу ДСНС або його територіального органу.

Відповідно до вихідних даних за вказівками керівника тренування здійснюється розробка документів, що визначають порядок підготовки та проведення тренування, основними з яких є:

- наказ (розпорядження) про підготовку та проведення ШТ;
- завдання на ШТ органам управління цивільного захисту, органам забезпечення управління, органам управління сил цивільного захисту;
- план проведення ШТ з комплектом ввідних щодо нарощування обстановки;
- таблиця сигналів та таблиць термінових донесень;
- особисті плани спостерігачів.

Перелік документів, що розробляються при підготовці до ШТ залежно від завдань, що вирішуються під час проведення тренування, може бути скорочений або розширений за рішенням керівника тренування.

3.2.1. Наказ (розпорядження) про заходи з підготовки та проведення ШТ рекомендується видавати за місяць до початку проведення тренування.

У наказі (розпорядженні), як правило, вказуються: строки проведення ШТ, керівник ШТ та склад штабу керівництва ШТ (у разі створення), терміни розроблення та затвердження основних документів з проведення ШТ, учасники ШТ, які беруть безпосередню участь у відпрацюванні навчальних питань за сценарієм тренування та додатково залучаються до його проведення, завдання виконавцям щодо підготовки та всебічного забезпечення заходів ШТ та його учасників, а також інші питання.

Наказ (розпорядження) доводиться до керівного складу органів управління, залучених до навчання, в частині, що їх стосується.

3.2.2. Завдання на ШТ доводиться до органів управління цивільного захисту, органів забезпечення управління, органів управління сил цивільного захисту в частині, що їх стосується, після видання наказу (розпорядження) про заходи з підготовки та проведення ШТ.

Завдання є вихідним документом для учасників тренування і призначено для введення їх в оперативну обстановку до початку тренування та проведення з їх боку підготовчих заходів.

У завданні, як правило, зазначаються: тема, мета, тривалість та місце проведення тренування; організація керівництва та склад учасників тренування; навчальні питання та стислий зміст обстановки на початок тренування; розподіл завдань, що необхідно здійснити до початку тренування (що вивчити, виконати, до чого бути готовим в ході тренування, завдання з підготовки робочих місць, пунктів (центрів) управління в НС), місце та час проведення розбору тренування.

Вихідні дані в завданні викладаються зі ступенем деталізації, який дозволить його учасникам оцінити обстановку, підготувати необхідний матеріал для ведення розрахунково-аналітичної роботи, попередньо спланувати та здійснити на її основі необхідні заходи. Рекомендується вказувати відомості про НС (збройний конфлікт), стан органів управління та засобів зв'язку, оповіщення і телекомунікації, тактичні можливості сил цивільного захисту, взаємодійних органів і підрозділів, дані про чисельність населення, його забезпеченість засобами колективного та індивідуального захисту, а також про припущення і умовності та інші відомості.

3.2.3. План проведення ШТ.

План проведення ШТ розробляється штабом керівництва тренування, підписується його керівником та подається на затвердження керівнику ШТ за 15 днів до його початку.

У плані проведення ШТ в короткій формі вказуються: тема, мета, тривалість та місце проведення тренування; склад учасників тренування, у тому числі спостерігачі. У табличній формі за навчальними питаннями у плані відображаються: загальна послідовність проведення тренування, (найменування навчальних питань, їх тривалість, навчальна обстановка, ввідні, дії тих, хто навчається або заходи що здійснюються при відпрацюванні навчальних питань і ввідних), час та місце проведення загального розбору.

Рекомендується планувати проведення ШТ в один етап з відпрацюванням обмеженої кількості навчальних питань, які рекомендується відпрацювати детально і до повного засвоєння їх тими, хто навчається.

Кожне навчальне питання ґрунтується на реалістичному сценарії та може бути спрямоване на відпрацювання таких заходів: здійснення оповіщення органів управління та сил цивільного захисту, а також населення про

виникнення НС та інформування його про дії в умовах такої ситуації; організація та здійснення збору і узагальнення інформації про обстановку, її оцінки, прийняття рішень та доведення завдань до підлеглих; організація робіт з локалізації і ліквідації наслідків НС, здійснення заходів з евакуації, залучення для цього необхідних сил і засобів; організація і здійснення радіаційного, хімічного, біологічного, інженерного та медичного захисту населення і територій від наслідків НС, здійснення заходів щодо життєзабезпечення постраждалого населення; переведення ЄДСЦЗ у режим функціонування в умовах особливого періоду; виконання завдань цивільного захисту під час функціонування ЄДСЦЗ в умовах особливого періоду у взаємодії з відповідним військовим командуванням, органами і силами, які залучаються до виконання завдань територіальної оборони та суб'єктами боротьби з тероризмом.

У ході тренувань можуть відпрацьовуватися інші навчальні питання. Ступінь деталізації плану проведення тренування залежить від масштабу та мети ШТ, складу його учасників та рівня підготовки штабу керівництва.

До плану проведення ШТ додаються: комплект ввідних щодо нарощування обстановки, схема зв'язку керівництва тренуванням, інформаційно-довідковий матеріал.

1) Ввідні мають сприяти створенню складної та динамічної обстановки, наближеної до реальних умов. Комплект ввідних розробляється на основі Плану проведення ШТ та містить наступну інформацію: номери ввідних, їх зміст (що, де і коли трапилось), допустимі умовності та особливості обстановки в зоні відповідальності органів управління та сил цивільного захисту, які на відміну від реальної обстановки не можна самотійно врахувати тим, хто навчається; рішення (у разі необхідності) органу управління цивільного захисту вищого рівня, а також спосіб доведення, в який час та посаду особи, до якої доводиться ввідна.

2) Схема зв'язку керівництва тренуванням розробляється графічно. На схемі вказуються:

прізвища з позивними по тренуванню посадових осіб — керівник тренування, начальник штабу керівництва, спостерігачі, керівники структурних підрозділів органів управління цивільного захисту та органів управління сил цивільного захисту, відповідальні секретаріати комісій з питань ТЕБ та НС, старші оперативних груп галузевих (відомчих) органів управління (у разі залучення), комісій з питань евакуації та інших підрозділів, що залучаються до виконання завдань під час проведення тренування;

пункти управління, вузли зв'язку, їх позивні по тренуванню, а також розрахунок сил і засобів зв'язку, що реально або умовно розгортаються для управління у ході тренування;

ресурси автоматизованих систем оповіщення, телекомунікаційних мереж загального користування, зокрема електронного та супутникового зв'язку, стаціонарного та рухомого (мобільного) радіо та провідного зв'язку, державної

системи урядового зв'язку та Національної системи конфіденційного зв'язку (у разі використання);

радіовідомості, таблиця сигналів та інші робочі документи.

3) Інформаційно-довідковий матеріал призначений для використання керівником тренування, штабом керівництва, спостерігачами. Такий матеріал готується всіма органами управління цивільного захисту та органами управління сил цивільного захисту, з якими проводиться тренування.

Зміст інформаційно-довідкового матеріалу визначається штабом керівництва тренування.

3.2.4. Таблиця сигналів та таблиць термінових донесень.

Таблиця сигналів призначена для забезпечення шляхом кодування інформації, що передається незахищеними каналами зв'язку та містить коди сигналів і перелік виконаних заходів.

Табель термінових донесень містить перелік доповідей (звітів), час їх представлення та спосіб передачі тими, хто навчається до штабу керівництва тренування.

3.2.5. На підставі Плану проведення ШТ спостерігачами розроблюються та підписуються особисті плани роботи.

У них рекомендується вказувати: тему та тривалість проведення ШТ, навчальні питання, їх найменування, час проведення та стислий зміст, заходи з контролю дій, нарощування обстановки, інші заходи, що здійснюються відповідно до Плану проведення ШТ, необхідні розрахункові та довідкові дані.

3.3. Підготовка місць проведення ШТ та засобів управління і зв'язку.

3.3.1. Зміст заходів з підготовки місць проведення заходів ШТ включає: підготовку місць проведення засідань комісій з питань ТЕБ та НС, органів з евакуації; обладнання робочих місць для спеціальної групи, груп напрямків та інших груп і розрахунків, у тому числі засобами телефонного зв'язку та комп'ютерною технікою; приведення в готовність до використання за призначенням стаціонарних (рухомих) основних та запасних пунктів управління, зокрема засобів зв'язку у радіомережах ДСНС для обміну інформацією під час проведення ШТ; підготовка місць чергування та забезпечення функціонування системи збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обстановку (центрів управління в НС).

3.3.2. При підготовці засобів управління та зв'язку, як правило, перевіряється технічна справність засобів дротового, радіо та відео зв'язку, засобів телебачення, студій відеоконференції та усуваються виявлені несправності, установлюється необхідна кількість обчислювальної та іншої

оргтехніки, уточнюються і опрацьовуються питання використання відомчих засобів і каналів зв'язку.

IV. Проведення ШТ.

4.1. ШТ проводяться як правило, на підставі планів реагування на НС, планів цивільного захисту на особливий період.

Тренування рекомендується проводити у формі оперативних переговорів, які нібито ведуться за реальних умов, але перед кожним повідомленням додаються слова “по тренуванню”.

У ході тренувань ті, хто навчається, розроблюють оперативні документи, проводять необхідні розрахунки, готують пропозиції для прийняття рішень, беруть участь у плануванні заходів щодо запобігання і ліквідації НС та загальних заслуховуваннях керівного складу органів управління.

Керівництву тренування рекомендується особисто проводити розіграш найбільш важливих навчальних питань та впливати на хід тренування шляхом доведення нових даних про обстановку або постановкою додаткових завдань чи внесенням необхідних виправлень в рішення тих, хто навчається. За необхідності керівник ШТ може організувати переробку відпрацьованих документів та повтор дій тими, хто навчається. З цією метою під час тренування за рішенням керівника тренування або/та його заступника до плану проведення ШТ можуть вноситись необхідні зміни.

Основними методами роботи керівника ШТ та штабу керівництва під час тренування є: спостереження, контроль за діями тих, хто навчається, нарощування обстановки, особисте спілкування та заслуховування доповідей, вивчення відпрацьованих документів та інших матеріалів по тренуванню.

При здійсненні спостереження і контролю за діями тих, хто навчається, звертається увага на час та порядок доведення інформації (розпоряджень) до різних інстанцій відповідно до чинних інструкцій та схем, застосування методик з проведення оцінки обстановки, підготовки необхідних розрахунків і пропозицій для прийняття рішень, здійснення супроводу прийнятих рішень, своєчасну, чітку і конкретну постановку завдань та їх реалізацію підлеглими, відпрацювання картографічної та іншої оперативно-технічної документації, пов'язаної з організацією робіт щодо запобігання, реагування на НС та ліквідації їх наслідків.

Нарощування обстановки під час ШТ здійснюється для спонукання тих, хто навчається своєчасно реагувати на її зміни і коригувати намічені дії у напрямку необхідному керівнику, або для усунення недоліків у прийнятих рішеннях шляхом вручення додаткових ввідних чи постановки додаткових завдань. Нарощування обстановки має відповідати реальним можливостям отримання інформації за часом, обсягу та джерелу (чергові (диспетчерські) служби, мобільні оперативні групи, підпорядковані органи управління та сили, органи управління вищого рівня). При нарощуванні обстановки і розіграшу дій головну увагу приділяється злагодженості в роботі усіх посадових осіб, пунктів

управління та центрів управління в НС під час відпрацювання ввідних, уміння працівників оперативно збирати та аналізувати дані обстановки, стисло викладати висновки з неї, чітко доводити завдання до підлеглих і здійснювати контроль за їх виконанням.

Заслуховування доповідей здійснюється керівником тренування або/та його заступником на загальних заслуховуваннях керівного складу органів управління та керівників підрозділів (служб, формувань) сил цивільного захисту, у тому числі за допомогою засобів відеоконференцзв'язку та інших технічних засобів, а також на робочих місцях тих, хто навчається.

При вивченні розроблених під час тренування документів (планів, графіків, розрахунків, схем, наказів та інших матеріалів) основна увага звертається на: своєчасність та якість оформлення прийнятих під час тренування рішень, доведення завдань до виконавців, подання донесень, доповідей і звітів, відповідність змісту документів змодельованим по тренуванню умовам та стану сил і засобів цивільного захисту.

4.2. На початку ШТ штабом керівництва перевіряється виконання тими, хто навчається, завдань по тренуванню та доводиться до них загальна інформація про порядок відпрацювання навчальних питань.

Тренування залежно від мети та теми ШТ можуть розпочинатися з: доведення під час брифінгу, організованого штабом керівництва для керівного складу органів і підрозділів, що навчаються оперативного часу, інформації про поточний перебіг подій та повідомлень раніше невідомих деталей за обстановкою; доведення розпорядження органу управління вищого рівня; вручення ввідної, що змінює обстановку, викладену у завданні; практичної роботи на засобах зв'язку та обчислювальній техніці.

4.2.1. Відповідно до отриманої інформації, розпорядження (ввідної) органами управління цивільного захисту вирішуються організаційні та практичні питання, спрямовані на забезпечення своєчасного реагування на НС та ліквідації небезпечних її проявів, зокрема: передачі та доведення інформації до підлеглих; оповіщення населення про загрозу виникнення НС та інформування його про дії у можливій зоні НС; призначення керівника робіт з ліквідації наслідків НС; визначення зони НС; формування оперативних (мобільних) груп для виявлення причин погіршення обстановки та підготовки пропозицій щодо її нормалізації; розгортання центрів управління в НС, рухомих пунктів управління та інших засобів управління і зв'язку; здійснення постійного прогнозування зони можливого поширення НС та масштабів можливих наслідків; організації робіт з локалізації і ліквідації наслідків НС, залучення для цього необхідних сил і засобів; організації та здійснення (у разі потреби) евакуаційних заходів та життєзабезпечення постраждалого населення; організації і здійснення (у разі потреби) радіаційного, хімічного, біологічного, інженерного та медичного захисту населення і територій від наслідків НС; інформування населення про розвиток НС та заходи, що здійснюються.

Керівництвом тренування оцінюються вміння керівників органів управління сил цивільного захисту організовувати оперативне розгортання та висування сил у визначені райони, управління діями (планування дій, висування оперативних (мобільних) груп, прийняття рішення, визначення завдань структурним підрозділам), роботу щодо взаємодії з іншими учасниками ліквідації наслідків НС та підтримання постійного зв'язку із відповідними органами управління, ведення під час ліквідації наслідків НС оперативно-технічної документації.

Окремо керівником тренування та начальником штабу тренування вивчається робота керівника робіт з ліквідації наслідків НС щодо прийняття ним рішень про здійснення заходів з евакуації, обмеження доступу на територію зони НС, визначення необхідного складу і кількості сил, транспортних та інших технічних засобів підприємств, установ та організацій, які знаходяться у зоні НС, та порядку їх залучення до проведення робіт, розстановки сил на вирішальних та інших головних напрямках ліквідації наслідків НС.

Оцінюється відповідність сформованого складу штабу з ліквідації наслідків НС нормативним вимогам, організація діяльності його робочих груп з підготовки, реєстрації розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків НС та організації доведення їх до відома виконавців, координації і обліку залучених сил і засобів, ведення оперативно-технічної та звітної документації, застосування та організації роботи на пересувних пунктах управління, інформаційної взаємодії штабу з центром управління в надзвичайних ситуаціях.

4.2.2. У призначений термін (під час відпрацювання кожного навчального питання) керівник тренування і штаб керівництва заслуховують висновки з обстановки, що склалася, та прийняті відповідно до обстановки рішення:

керівники органів управління цивільного захисту та інші посадові особи, яким за обов'язками належить організовувати дії, доповідають: відомості про обстановку; межі та характер небезпечних зон, які виникли; обсяг та характер рятувальних та інших невідкладних робіт, що мають відбутися. Надають пропозиції для прийняття рішення з виконання заходів захисту населення і територій від наслідків НС, використання сил і засобів цивільного захисту та інших сил відповідно до планів реагування на НС та забезпечення взаємодії між ними;

керівники органів управління сил цивільного захисту доповідають: основні дані про характер і масштаби НС; обсяг робіт, що необхідно виконати, та умови їх проведення; наявність і можливості сил та засобів; об'єкти зосередження основних зусиль та послідовність і строки проведення робіт; порядок використання технічних засобів. Вносять пропозиції з організації застосування сил і засобів та відповідних видів забезпечення;

начальник штабу з ліквідації наслідків НС доповідає оцінку обстановки в зоні НС, прогноз масштабів і наслідків НС, головні напрями ліквідації наслідків НС, прийняті рішення та вжиті заходи для ліквідації наслідків НС, організацію

всєбічного забезпечення проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

представник оперативної групи комісії з питань евакуації (у разі залучення) надає інформацію про склад, стан розгортання та забезпечення роботи органів з евакуації, кількості населення за відповідними групами, яке підлягає евакуації, визначення транспортних організацій та транспортних засобів з виконання перевезень населення, матеріальних і культурних цінностей, пунктів посадки на транспортні засоби, маршрутів евакуації, пунктів регулювання руху та висадки в безпечних районах.

Визначення ефективності прийнятих відповідно до обстановки рішень рекомендується здійснювати за показниками поточної результативності (прийняття рішення у максимально стислі строки, співвідношення потреби в силах та засобах з метою їх оптимального застосування, чіткість у визначенні порядку взаємодії та заходів із всєбічного забезпечення дій, додержання технологій (алгоритмів, протоколів, інших організаційно-розпорядчих документів) з реагування на НС, локалізації та ліквідації їх наслідків) та дострокових результатів, що впливають з факту прийняття рішень (техногенні, екологічні, соціальні та економічні результати).

На заслуховуванні може бути присутнім весь персонал основних структурних підрозділів органів управління цивільного захисту.

Під час заслуховування демонструються та розглядаються плани реагування на НС, плани з питань евакуації, робочі карти, розрахунки та рекомендовані заходи для нормалізації обстановки.

При заслуховуванні начальника штабу з ліквідації наслідків НС можуть відбуватися виступи членів комісії з питань ТЕБ та НС щодо постановки та вирішення проблемних питань.

4.2.3. Після заслуховування органи управління цивільного захисту приступають до планування і організації заходів із захисту населення і територій від НС та дій з ліквідації наслідків НС, забезпечують стійкість, надійність і безперервність управління силами та засобами в цілодобовому режимі з використанням систем автоматизації для прийому (передачі) інформації, уточнення завдань та контролю за їх виконанням.

Органи управління сил цивільного захисту здійснюють планування дій відповідно до отриманих завдань, забезпечують надійне та своєчасне передавання наказів, розпоряджень, команд, сигналів та донесень засобами мобільного зв'язку (за наявності), радіозв'язку та додаткових технічних засобів зв'язку (дротового, супутникового зв'язку, передавання даних чи факсимільних повідомлень).

4.3. Якщо відповідно до мети ШТ передбачається перевірити ступінь готовності органів управління до вирішення завдань цивільного захисту в особливий період, то на початку тренування рекомендується здійснити навчальний збір персоналу органів управління цивільного захисту (органів

управління сил цивільного захисту) відповідно до встановлених по тренуванню сигналів. Збір тих, хто навчається проводиться відповідно до реальних схем оповіщення. Якщо за планом ШТ питання збору не відпрацьовується, то персонал органів управління займає свої робочі місця або за вказівкою свого керівництва виконує обов'язки у складі визначених планувальними документами спеціальних, оперативних та інших груп.

Керівництвом тренування оцінюються підготовка та організація роботи спеціальних груп на позаміських пунктах управління, організація заняття підготовлених робочих місць та діяльність груп напрямків щодо збору, узагальнення даних обстановки, часу доведення сигналів управління (розпоряджень) до різних інстанцій та забезпечення контролю виконання заходів, передбачених відповідними календарними планами з приведення функціональної або територіальної підсистеми та її ланок і субланок у вищий ступінь готовності, а також готовність представників від територіальних органів ДСНС до роботи у штабах зон територіальної оборони.

Питання оповіщення, управління та зв'язку відпрацьовуються реально, практично і у повному обсязі.

Про стан та повноту виконання заходів з послідовного переведення в режим функціонування за встановленими ступенями готовності керівний склад органів управління разом з керівниками спеціалізованих служб цивільного захисту, використовуючи розроблені картографічні документи, відомості та розрахунки, доповідають під час заслуховування керівнику тренування або/та його заступнику.

В подальшому відповідно до отриманого розпорядження (ввідної) органами управління у взаємодії з відповідним військовим командуванням, виконуються завдання цивільного захисту під час реалізації оборонних заходів, зокрема у питаннях: встановлення порядку використання фонду захисних споруд цивільного захисту; проведення евакуації населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодженню або знищенню; обміну інформацією про наземну, повітряну, радіаційну, хімічну, бактеріологічну обстановку; виконання заходів цивільного захисту в зонах територіальної оборони, де запроваджено правовий режим "Воєнного стану"; НС та ліквідації їх наслідків, у тому числі із залученням військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, які утворені відповідно до законів України, а також приведення у готовність до проведення відновлювальних робіт формувань цивільного захисту та сформованих добровільних формувань для проведення допоміжних робіт з ліквідації наслідків воєнних (бойових) дій.

У відбудовний період органами управління виконуються завдання з проведення цільової мобілізації для ліквідації наслідків ведення воєнних дій, вжиття заходів для відновлення об'єктів критичної інфраструктури сфери життєзабезпечення населення, очищення (розмінування) територій населених пунктів та районів.

Відпрацювання питань управління заходами в умовах особливого періоду може проводитися безперервно у відведені терміни або з перервами, з оголошенням оперативних пауз. Тривалість оперативної паузи визначається керівником тренування.

4.4. Особливостями проведення роздільних ШТ є детальне вивчення тими, хто навчається документів з планування діяльності функціональних, територіальних підсистем ЄДСЦЗ, їх ланок та субланок, а також перевірка реальності наведених в них розрахунків та показників. В ході тренування керівник поєднує свої функції щодо керівництва ШТ з посадою, яку він займає як безпосередній керівник тих, хто навчається.

Керівник роздільного ШТ особливу увагу звертає на роботу структурних підрозділів органу управління цивільного захисту, взаємодію між ними та взаємозамінність працівників всередині них, відпрацювання ними необхідних розрахунків, таблиць, схем, відомостей, розпоряджень та інших документів з організації заходів цивільного захисту та управління підпорядкованими силами. У разі необхідності керівник ШТ може збільшувати час для повтору дій тих, хто навчається, а також для повторного відпрацювання ними документів.

4.5. Особливостями проведення ШТ з використанням сучасних засобів електронних комунікацій та інформатизації є збирання, накопичення, пошук, обробка, використання і передача даних за допомогою комп'ютерних мереж, здійснення спільної роботи учасників тренування на відстані з документами, графіками, Google-таблицями зі спільним доступом, проведення інтерактивних заходів з використанням електронних платформ, створення імітаційно-моделюючих комплексів з відображення обстановки, у тому числі на електронних топографічних картах.

Завдяки використанню засобів електронних комунікацій та інформатизації забезпечується обмін повідомленнями в режимі реального часу, що здійснюється шляхом передавання голосу, відео зображення чи тексту за умови збереження конфіденційності, цілісності та доступності інформації (автоматизована система контролю доступу).

Підготовка ШТ з використанням засобів імітаційного моделювання створює для органів управління, які залучаються до проведення тренування, обстановку, яка максимально наближена до реальної. Засоби моделювання дозволяють відтворювати дії у відповідності до прийнятих рішень та створюють послідовність епізодів, що розігруються.

Перед проведенням тренування рекомендується провести навчальні вправи з учасниками ШТ щодо використання засобів електронних комунікацій та інформатизації під час тренування.

4.6. У випадках різкого ускладнення реальної обстановки в межах адміністративно-територіальних одиниць та в інших невідкладних випадках для органів управління і сил цивільного захисту, які беруть участь у тренуванні,

керівником тренування може бути оголошено частковий або повний відбій (в залежності від ситуації).

V. Розбір ШТ

5.1. Розбір ШТ є заключною складовою проведення тренування та спрямовується на аналіз та узагальнення досвіду підготовки органів управління.

Підготовка доповіді керівнику тренування та матеріалів на розбір ШТ здійснюється штабом керівництва тренування.

У доповіді керівнику тренування на розбір ШТ рекомендується відображати: тему тренування та його актуальність; основні навчальні цілі тренування та ступень їх досягнення; коротку характеристику фактичного перебігу навчальних питань з аналізом дій учасників тренування та доведенням позитивних сторін і недоліків; виявлені проблемні питання, які призвели або можуть призвести до зниження рівня готовності органів управління до дій за призначенням та основні напрямки щодо його підвищення; завдання із впровадження у практику підготовки органів управління позитивного досвіду тренування.

Матеріалами на розбір ШТ можуть бути: карти (схеми), що характеризують хід тренування, рішення учасників тренування, текстуальні документи, графіки, таблиці тощо, фото (відео) матеріали для демонстрування окремих епізодів ШТ.

5.2. На підставі підготовлених матеріалів розбору керівником тренування визначається ступінь досягнення навчальних цілей під час проведення ШТ.

Навчальні цілі рекомендується вважати досягнутими, якщо інформування органів управління та сил цивільного захисту здійснено відповідно до планових показників, чергові діяли впевнено та у спосіб, визначений інструкціями, основні завдання у відповідних режимах функціонування виконано, роботу штабу з ліквідації наслідків НС, оперативної (мобільної) групи, центру управління в НС організовано без зауважень або мали місце незначні недоліки, які не вплинули на організацію та строки виконання завдань, прийняті рішення були оптимальні та повністю оформлені, інші документи відпрацьовано у повному обсязі, якісно та своєчасно представлено.

Навчальні цілі рекомендується вважати частково досягнутими, якщо інформування органів управління та сил цивільного захисту здійснено з перевищенням планових показників але не більше ніж на 20 %, чергові діяли впевнено та у спосіб, визначений інструкціями, основні завдання у відповідних режимах функціонування виконано не менше ніж на 70 %, роботу штабу з ліквідації наслідків НС, оперативної (мобільної) групи, центру управління в НС організовано, але із зауваженнями, що вплинули на організацію та перевищили строки виконання завдань більше ніж на 30 %, прийняті рішення було оформлено, але лише частково відповідали критеріям ефективності виконання завдань, відпрацьовані накази, розпорядження або інші документи мали суттєві

недоліки чи були представлені із перевищенням термінів їх представлення більше ніж на 20 %.

Навчальні цілі рекомендується вважати не досягнутими, якщо умови, що визначають навчальні цілі досягнутими або частково досягнутими, не виконано, що вказує на необхідність проведення додаткових заходів щодо відновлення готовності та спроможностей органу управління цивільного захисту до виконання завдань за призначенням.

5.3. Про проведення тренування та його результати керівництвом тренування готується звіт, в якому міститься опис та аналіз тренування, засновані на розборі та спостереженнях.

Звіт про проведення загальнодержавного ШТ подається до Кабінету Міністрів України, спільного ШТ з органами управління функціональної підсистеми ЄДСЦЗ — до центрального органу виконавчої влади, що створив відповідну функціональну підсистему, спільного ШТ з органами управління територіальної підсистеми ЄДСЦЗ через Департамент організації заходів цивільного захисту — до ДСНС, спільного ШТ з органами управління ланки та субланки територіальної підсистеми ЄДСЦЗ — до територіального органу ДСНС. Звіт подається відповідному органу не пізніше 15 діб після закінчення ШТ.

У звіті про проведення ШТ рекомендується вказувати: тему тренування; склад та чисельність учасників тренування; ступінь досягнення навчальних цілей; позитивні й негативні сторони у підготовці органів управління цивільного захисту та органів управління сил цивільного захисту; висновки за результатами тренування. До звіту додається перелік проблемних питань, виявлених у ході ШТ, та пропозиції щодо їх усунення.

За підсумками ШТ органами управління складаються плани усунення недоліків та в установленому порядку вносяться уточнення і зміни у плани діяльності територіальних (функціональних) підсистем ЄДСЦЗ, їх ланок та субланок.

Директор Департаменту
організації заходів цивільного захисту

Віктор ВІТОВЕЦЬКИЙ